

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ ТА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра корейської і японської філології

Курсова робота
з японської філології на тему:

**КОНЦЕПТ «ДУША» ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО МОВНОЇ
РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ В ЯПОНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ**

Студентки групи Пяп 02-19
факультету східної і слов'янської філології
денної форми навчання
Освітньої програми:
Японська мова і література та переклад,
західноєвропейська мова
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.069 Східні мови та
літератури (переклад включно),
перша - японська
Сухорукової Таїсії Русланівни

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Свердлова Тетяна Геннадіївна
Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 Концепт як об'єкт сучасних лінгвістичних досліджень	5
1.1 Поняття концепту.....	5
1.2 Концептуальний аналіз та методи дослідження концепту.....	8
1.3 Дослідження концепту «душа» серед японських вчених та мовознавців	12
РОЗДІЛ 2 Концепт «душа» та особливості його мовної репрезентації в японській лінгвокультурі	16
2.1 Аналіз ядра та периферії концепту «душа» в японській мові.....	16
2.2 Концептуальні ознаки лексичих одиниць, що входять у ядро концепту «душа» в японській мові.....	22
2.3 Концептуальні ознаки лексичих одиниць, що складають периферію концепту «душа» в японській мові.....	31
ВИСНОВКИ	35
要約	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40

ВСТУП

Концепт, як один із провідних напрямів в лінгвістиці, є важливою частиною національної культури, спроможний представити найосновніші особливості певного етносу за допомогою різнорівневих мовних одиниць таких як: слова, фразеологізми, паремії, синтаксичні конструкції.

Ця робота присвячена вивченню та з'ясуванню характерних ознак національного концепту «душа» в японській лінгвокультурі. Вибір теми обумовлений приналежністю поняття душа до таких базових концептів, зміст і цінність яких у національній культурі визначають сприйняття світу усім етносом. У нашому дослідженні концепт розглядається як явище таких пріоритетних галузей сучасного мовознавства, як: когнітивної лінгвістики, лінгвоконцептології, лінгвокультурології.

Основною **темою** роботи є специфіка лексичної репрезентації концепту душа в японській мові.

Актуальність цієї роботи обумовлена значним зростанням популярності вивчення концептів в різних наукових сферах, зокрема і в сучасних лінгвістичних дослідженнях. Крім того, концепт «душа» є абстрактним національноспецифічним мовним концептом, розуміння якого носіями іншої культури ускладнюється своєрідністю культурно-історичного контексту. Цей концепт зустрічається у багатьох культурах, однак його склад в них відрізняється. Саме тому важливо виявити унікальне та національно-специфічне, те, що є характерним саме для японської мови.

Метою дослідження є виявлення складу і опис лексичних компонентів, що становлять концепт «душа» в японській лінгвокультурі, визначити когнітивні ознаки етичного концепту.

Об'єктом дослідження в курсовій роботі є концепт «душа» в японській мові, а **предметом** - лексичні одиниці, що описують запропонований концепт у прислів'ях та приказках, афоризмах, сучасних текстах, словниках і наукових статтях.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

1. З'ясувати значення терміну «концепт» у лінгвістиці;
2. Виявити різні методи опису концептів та вибрати відповідні для цього дослідження;
3. Розглянути дослідження японських мовознавців щодо концепту «душа»;
4. Побудувати приблизну схему ядра і периферії концепту «душа» в японській лінгвокультурі;
5. Провести аналіз на матеріалі прикладів вживання мовних одиниць, складових ядра та периферії концепту «душа» в різних контекстах;
6. Виявити особливі та специфічні риси в реалізації концепту душа в японській лінгвокультурі.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що подібне дослідження досить рідкісне у українському японознавстві. Без розуміння цього концепту вивчення багатьох ключових питань японської культури, таких як: уявлень японців про себе та зовнішній світ, традиційну релігію сінто, може бути проблематичним. У роботі детально вивчається концепт «душа» через пареміологію та контекст, в яких розкриваються особливості розуміння японцями цього концепту.

РОЗДІЛ 1 Концепт як об'єкт сучасних лінгвістичних досліджень

1.1 Поняття концепту

На сьогодні серед багатьох вчених у різних галузях продовжуються обговорення щодо питання зв'язку процесу мислення зі знаннями та досвідом, а також проблем, які пов'язані з концепцією ментального і мовного сприйняття світу. Протягом свого життя людина пізнає світ і, орієнтуючись у ньому, у неї виникає необхідність виявляти та розрізняти об'єкти, і саме концепти допомагають їй у цьому.

Концепт є одним із головних напрямів лінгвістичних досліджень, проте досі немає однозначного визначення цього терміну і різні дослідники описують його по-різному, будуючи свої теорії в рамках двох підходів - лінгвокультурного та лінгвокогнітивного, які базуються на ролі мови у формуванні концепту та показують межі між мовою та культурою. Представники першого підходу говорять про концепт як про явище ментального характеру. Вони займаються проблематикою співвідношення мови та свідомості. Представники другого підходу приділяють велику увагу культурологічному аспекту у вивченні концепту. Таким чином вся культура розуміється як сукупність концептів і відносин між ними, а концепт - як основний осередок культури в ментальному світі людини. Слід зазначити, що один підхід перетікає в інший, тим самим доповнюючи один одного. На думку В. І. Карасика, ці підходи відрізняються векторами стосовно індивіда: лінгвокогнітивний концепт – це напрямок від індивідуальної свідомості до культури, а лінгвокультурний концепт – напрямок від культури до індивідуальної свідомості [3; с.117]. Крім цього, поняття концепту також широко використовується і в інших галузях мовознавства та філософії.

Зважаючи на когнітивно-лінгвістичні дослідження, О. Кубрякова, одна з авторів «Короткого словника когнітивних термінів», подає таке визначення: концепт — це термін, який служить поясненню одиниць ментальних або психічних ресурсів

нашої свідомості та тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини; оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку (*lingua mentalis*), всієї картини світу, відображеної в людській психіці. Поняття концепту відповідає уявленню про ті сенси, якими оперує людина в процесах мислення і які зображують зміст досвіду і знання, зміст результатів всієї людської діяльності та процесів пізнання світу у вигляді якихось «квантів» знання». Концепти можуть бути представлені одним словом (прості), а також реченнями та словосполученнями (складні) [4; с.90]. Зі свого боку, З. Д. Попова і Й. А. Стернін розглядають концепт як дискретне ментальне утворення, що є базовою одиницею розумового коду людини, що володіє впорядкованою внутрішньою структурою, результат пізнавальної (когнітивної) діяльності особистості і суспільства, і несе комплексну, енциклопедичну інформацію про предмет або явище, що відображається, про інтерпретацію певної інформації суспільною свідомістю і відношення суспільної свідомості до певного явища або предмету [10; с.8].

Беручи до уваги вище зазначені визначення, концепт розглядається як одиниця людської розумової діяльності, а мова — засіб, для вираження, повідомлення та обговорення результатів цієї діяльності. Через мовлення пізнається і розкривається значна частина концептуального змісту свідомості суспільства, групи та окремої людини. Проте концепт не має обов'язкового зв'язку зі словом або іншими мовними засобами вербалізації, адже концептосфера набагато об'ємніша і ширша, ніж та її частина, яка вербалізована мовними засобами, оскільки людина мислить набагато більше, ніж говорить. Навіть якщо концепт вербалізований, варто пам'ятати, що він є вираженням сутності поняття, знаходячись між найбагатшими можливостями багатозначності слова і між обмеженнями, які накладає на тлумачення слова контекст.

З огляду на лінгвокультурний підхід, С. Г. Воркачев у статті «Культурний концепт і значення» підкреслює концепт як культурно зазначений вербалізований сенс, представлений в плані вираження цілою низкою своїх мовних реалізацій, що утворюють відповідну лексико-семантичну парадигму. План змісту

лінгвокультурного концепту включає як мінімум два ряди семантичних ознак. По-перше, у нього входять семи, загальні для всіх його мовних реалізацій, які «скріплюють» лексико-семантичну парадигму і утворюють його прототипну основу. По-друге, туди входять семантичні ознаки, загальні хоча б для частини його реалізацій, які відзначені лінгвокультурною, етносемантичною специфікою і пов'язані з ментальністю носіїв мови або з менталітетом національної мовної особистості. Іншими словами, концепт — це одиниця колективних знань/свідомості, яка має мовне вираження і відзначена етнокультурною специфікою. Схоже визначення концепту запропонував Степанов Ю. С.: «Концепт - це ніби згусток культури у свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить до ментального світу людини. І, з іншого боку, концепт - це те, за допомогою чого людина сама входить до культури, а в деяких випадках і впливає на неї» [15; с.40].

Концепт кодується у свідомості індивідуальним чуттєвим чином, який виступає як чуттєвий компонент змісту концепту, і є базовою одиницею універсального предметного коду людини. Таким чином, завдяки чуттєвій складовій, яка кодує раціональну інформацію, концепт функціонує як розумова одиниця. У процесі мислення людина послуговується образами, які несуть і «прикріплені» до образів раціональні знання. В якості універсального предметного коду можуть виступати чуттєві уявлення, схеми, картини, можливо - емоційні стани, які об'єднують і диференціюють елементи знань людини в її свідомості і пам'яті за різних причин.

Інтерпретаційне поле окремого концепту становить концептосфера. Термін «концептосфери» був запроваджений у вітчизняній лінгвістиці Д. С. Ліхачовим. Він визначав концептосферу як сукупність концептів нації, вона утворюється всіма потенціями концептів носіїв мови. Чим багатша культура нації, її фольклор, література, наука, історичний досвід, релігія, тим багатша концептосфера народу. На думку В. А. Маслової, «концептосфера – це сукупність концептів, із яких, як із мозаїки, складається полотно світосприйняття носія мови» [6; с.34]. З. Д. Попова і Й. А. Стернін у своїх працях визначають концептосферу як суто мисленнєву сферу, яка — складається з концептів, що існують у вигляді мисленнєвих зображень, схем,

понять, фреймів, сценаріїв, гештальтів (більш або менш складних образів зовнішнього світу) найбільш абстрактних сутностей, які узагальнюють різноманітні ознаки зовнішнього світу [10; с.89].

Таким чином, хоча концепту приділяється велика увага, на сучасному етапі у мовознавстві неможливо простежити однозначну дефініцію цього поняття з огляду на самі різні причини.

1.2 Концептуальний аналіз та методи дослідження концепту

Вивчення концепту без сумніву включає у себе безліч методів його опису та досліджень. На думку багатьох вчених, використання тих чи інших методів в кожному конкретному випадку залежить не тільки від складності концепту, але й від підходу (філософський, лінгвокогнітивний, лінгвокультурологічний, психологічний) вивчення концепту, який ставить перед собою дослідник, а також від матеріалу мов, які досліджуються. При цьому всі методи взаємодіють між собою, взаємодоповнюють один одного, що і дозволяє досягти більш ефективного і значного результату при дослідженні концепту, як об'єкт взаємодії мови, мислення та культури. Оскільки ця робота проводиться у межах когнітивної лінгвістики, тому будуть вибрані і відповідні методи.

Метод когнітивної науки полягає, перш за все, в спробі поєднати дані різних наук, гармонізувати їх і знайти сенс семантичної безперервності. Властивість семантичної безперервності словника обумовлено тим, що в мові немає слів, які ізольовані в семантичному відношенні, тому кожне слово пов'язане з десятками і сотнями іншими за значеннями словами.

Концептуальний аналіз спрямований на виявлення змісту концептів, формалізацію того, що притаманне інтуїції та наявне в колективній свідомості й виражається мовленням. У практиці проведення концептуального аналізу найчастіше використовується поєднання аналізу на основі словникових дефініцій і аналізу

контекстів [12, с. 85–86]. Під час дослідження ми вирішили взяти за основу методику, запропоновану В. І. Карасиком, який вважає, що концептуалізація дійсності здійснюється як позначення, вираження і опис [3, с. 109]. Позначення є виділенням того, що актуально для цієї лінгвокультури, і привласненням цьому фрагменту осмислюваної дійсності спеціального знаку [3, с. 109]. Вираження концепту – це уся сукупність мовних і немовних засобів, що прямо або непрямо ілюструють, уточнюють і розвивають його зміст. Опис концепту – це спеціальні дослідницькі процедури тлумачення значення його імені і найближчих позначень [3, с. 110–111], серед процедур назвемо саме ті, що використані у нашому дослідженні: 1) дефінування, 2) контекстуальний аналіз, 3) етимологічний аналіз. Також в роботі використовується методика концептуального аналізу: виявлення етимології слова-імені концепту і, відповідно, мотивуючі ознаки концепту; аналіз словникових дефініцій імені концепту, а також дослідження синонімічних рядів імені концепту, як результат виявляються понятійні ознаки; розгляд концептуальних метафор і як наслідок – виокремлюються образні ознаки, які слугують для створення цих метафор.

Серед методів дослідження концептів учені-когнітологи найчастіше виокремлюють наступні: опис концепту за допомогою його асоціативного поля, аналіз дефініційних значень, етимологічний аналіз, метод вивчення концептів через лексико-граматичне поле лексеми, що його репрезентує [Алифиренко 2010], асоціативний експеримент, аналіз вживання імені концепта в пареміях, аналіз вербалізації в індивідуально-авторських номінаціях [Рудакова 2001], когнітивно-семантичний аналіз [Попова, Стернін 2007], зіставний аналіз концептів в різних культурах, порівняння індивідуально-авторських та національних концептів, концептуальний аналіз, що в різних інтерпретаціях поєднує більшість вище згаданих методів.

Сьогодні поняття концептуального аналізу можна знайти у багатьох роботах вчених-когнітивістів, проте набір методів, якими вони послуговуються достатньо різноманітний, тому використання тих чи інших методів залежить від поставленої мети та завдань дослідження концепту. Концептуальний аналіз об'єднує у собі

методи дистрибутивного, контекстуального та компонентного аналізу. Об'єктом такого аналізу виступають деривати ядра концепту, парадигматичні зв'язки, сигматичні зв'язки, історична еволюція концепту, ключові слова, частотність мовних одиниць, дискурс, в якому досліджується даний концепт. Саме в семантиці слова проявляються концептуальні ознаки. Під час аналізу мовних засобів вербалізації концепту, важливо звертати увагу на лексичні, фразеологічні засоби, структури речень та навіть цілі сукупності текстів, адже в них розкривається суть концепту.

Концептуальний аналіз розглядає ядро і периферію концепту. Ядро - це словникові значення тієї чи іншої лексеми. Саме матеріали тлумачних словників пропонують досліднику великі можливості в плані розкриття змісту концепту, у виявленні специфіки його мовного вираження. Периферія ж - суб'єктивний досвід, різні прагматичні складові лексеми, конотації та асоціації. Для встановлення смислового обсягу концепту потрібно зробити наступне: 1) визначити референтну ситуацію, до якої належить цей концепт, а при наявності художнього тексту ця операція проводиться на його основі; 2) встановити місце певного концепту в мовній картині світу і мовній свідомості нації через звернення до енциклопедичних і лінгвістичних словників; при цьому словникову дефініцію ми вважаємо ядром концепту; 3) звернення до етимології і облік її особливостей; 4) оскільки словникові тлумачення дають лише саме загальне уявлення про значення слова, а енциклопедичні словники - про поняття, потрібно залучити до аналізу найрізноманітніші контексти: поетичні, наукові, філософські, публіцистичні, залучити прислів'я і приказки та інші; 5) отримані результати потрібно зіставити з аналізом асоціативних зв'язків ключової лексеми (ядра концепту); 6) якщо для аналізу обраний важливий концепт культури, то він повинен бути багаторазово повторений та проінтерпретований в живопису, музиці, скульптурі [16, с. 68].

Семантико-когнітивне дослідження передбачає наступні етапи: 1) Створення номінативного поля концепту; 2) Аналіз і опис семантики мовних засобів, що входять в номінативне поле концепту; 3) Виявлення когнітивних ознак, що утворюють досліджуваний концепт як ментальну одиницю. У рамках лінгвоконцептологічного

дослідження підсумком моделювання концепту є словесне або графічне представлення його змісту. При описі концепту через семантику використовуються як традиційні, так і експериментальні методи опису значень, а результати піддаються особливій процедурі – когнітивної інтерпретації.

Побудова номінативного поля концепту є встановлення й опис сукупності мовних засобів, які номінують концепт і його окремі ознаки. М. В. Піменова зазначає: «Концепт об'єктивується різними мовними знаками, різні автори висловлюють одні й ті ж ознаки концептів різноманітними мовними засобами. Повний опис того чи іншого концепту, значимого для певної культури, можливо тільки при дослідженні найбільш повного набору засобів його подання» [7, с. 74]. При побудові номінативного поля концепту ми зосередилися на виявленні тільки прямих номінацій концепту - ключового слова та його синонімів (як системних, так і okazіональних, індивідуально-авторських). Ключове слово – це обумовлена дослідником лексична одиниця, яка найбільш повно номінує досліджуваний концепт. В якості такого слова вибирається найбільш уживане найменування. Встановити ядро номінативного поля можна дотримуючись таких способів: через синонімічне розширення ключового слова (використовуються словники синонімів і фразеологічні словники); через аналіз контекстів, в яких номінується досліджуваний концепт (художні, публіцистичні тексти); виписуються будь-які номінації досліджуваного концепту (okazіональні, індивідуально-авторські, описові); з текстів витягуються номінації видових різновидів денотата концепту і окремих ознак концепту; аналіз сполучуваності лексем, які об'єктивують концепт в мові, також дає можливість виявити деякі складові концепту [15, 156].

Основними ознаками лексем, що відносяться до ближньої периферії, є: менша в порівнянні з ядром частотність, стилістична нейтральність, відсутність обмежень у вживанні, мінімальна залежність від контексту. Дальня периферія включає в себе мовні одиниці з невисокою частотністю, як однозначні, так і багатозначні. Серед багатозначних слів зустрічаються такі, в яких комунікативне значення не є основним. Одиниці крайньої периферії характеризуються низькою частотністю. До крайньої

периферії відносяться застарілі слова, оскільки вони маловживані або ж вживаються не в основному значенні [15, 76].

Таким чином методи вивчення концептів охоплюють різноманітні методики, серед яких концептуальний аналіз, використовуючи різні підходи, є затвердженим та популярним серед сучасних вчених-когнітологів. Проте ми вважаємо більш доцільно використовувати різні методи дослідження та описувати концепт з точки зору різних підходів, адже концептові властива різнорівнева вербалізація. Отже, методика комплексного аналізу концептів дає можливість виявити різноманітні мовні засоби репрезентації концепту, простежити частотність його реалізацій у дискурсі і, як результат, висвітлити особливості змісту і структури концепту.

1.3 Дослідження концепту «душа» серед японських вчених та мовознавців

Питання концепту «душа», будучи цінним для японської культури та релігії, не є чимось новим для японських вчених, адже воно хвилює розуми філософів та мовознавців ще з давніх часів. У японському фольклорі та релігії існує віра в те, що після смерті людська душа продовжує існування в іншому світі. Ця віра спричинила розвиток в японській культурі та мистецтві символіки, пов'язаної з душею та духами. Концепт «душа» викликав та продовжує викликати багато дискусій та різних тлумачень серед японських мислителів. Однією з причин цього може бути те, що концепт "душа" має досить різноманітні значення та трактування, залежно від часу, місця та контексту вживання. Також варто зазначити, що японська культура має багато впливів з китайської та інших культур, що також призвело до різних трактувань та тлумачень. Однак, душа залишається важливим поняттям в японській культурі та філософії навіть сьогодні.

Один з відомих японських дослідників душі - Йосіда Кенко. Він був письменником та мислителем періоду Мурамачі, що досліджував поняття душі в своїх творах, зокрема, в збірці "Хагакуре" - книзі, яка містила поради для самураїв. У

своїх творах автор розглядав душу як щось дуже важливе, що повинно бути збережене та розвинене у людини. Іншим відомим японським дослідником душі є Судзукі Дайсецу. Він був більш відомий своїми дослідженнями зен-буддизму, але також досліджував поняття душі в японській культурі та релігії. Він вважав, що душа має інший характер та сенс, ніж у західній традиції, і розглядав цей концепт як щось, що не може бути точно визначене та описане словами. Японський філософ, Нішіда Кітаро вважав, що душа є нероздільною частиною усього буття та існує у взаємодії з навколишнім світом. Інший відомий вчений, Васака Шунічі, досліджував концепт душі у контексті японської релігії та культури, як основу людської ідентичності та єдності зі всім буттям.

У мовознавстві дослідження концепту душі проводив Імай Томіо, професор університету в Токіо, який досліджував семантику та вживання терміну "душа" у японській мові. У своїх дослідженнях він звернув увагу на те, що поняття душі в японській мові має багато значень та використовується в різних контекстах. Наприклад, він розрізняє три основні значення терміну "魂" /тамаші:/: 1) душа як іматеріальна сутність, яка зберігається після смерті; 2) душа як життєва сила, що пронизує живих істот; 3) душа як внутрішнє ядро особистості, що відображає її сутність. У своїх дослідженнях Імай аналізував різні аспекти концепту душі в японській мові та культурі. Він прийшов до висновку, що душа має багато значень та відображає прагнення людини до єдності зі світом та природою. Вчений також досліджував взаємозв'язок між концептом душа та іншими ключовими концептами японської культури, які допомагають людині зрозуміти своє місце в світі та спілкуватися з навколишнім середовищем.

Інший японський мовознавець, Шібатані Масайоші, відзначає, що термін "魂" /тамаші:/ є складним та містить різноманітні значення, пов'язані з релігією, філософією, культурою та іншими аспектами життя японського суспільства. Крім того, Шібатані досліджував роль концепту душі у формуванні японської ідентичності та культурної спадщини. Він звертав увагу на те, як концепт душі використовується

в мові та культурі японців, та вважає, що це є ключовим елементом їхньої культури та світогляду. Окрім цього, вчений порівнював японський концепт з аналогічними концептами в інших культурах, зокрема у китайській та індійській. Він звертав увагу на спільні та відмінні риси цих концептів, а також на те, як вони відображають різні культурні та історичні умови.

Кітагава Хіросі - японський мовознавець та філософ, звертав увагу на те, як концепт душі використовується в різних релігійних традиціях Японії, таких як: синтоїзм та буддизм. Він досліджував роль концепту душі в ритуалах, молитвах та інших релігійних практиках, а також в контексті філософських дебатів про природу людини та її місце в світі. Крім того, він аналізував роль концепту душі у формуванні японської культури та національної ідентичності. Мовознавець звертав увагу на те, як концепт відображає прагнення людини до гармонії з природою та духовним світом, а також до збереження та розвитку свого внутрішнього життя. Окрім цього, Кітагава аналізував роль концепту душі в мистецтві Японії, зокрема у традиційному танці та «театрі но ¹». У своїх роботах концепту душі відображається у виконанні та інтерпретації танців та драматичних постановок, а також у символіці та образах, що використовуються у мистецтві.

Мовознавець Йошіда Міцунорі написав наукову роботу, що стосується концепту душі в японській культурі, під назвою: "Душа як внутрішній погляд на самого себе: етнологічна дослідження концепту внутрішньої трансцендентності у японському релігійному досвіді". У своєму дослідженні Йошіда досліджує концепцію "нахі" (内), яка може бути перекладена як "внутрішнє" або "внутрішність", та її роль у японській релігійності. За словами вченого, "нахі" є концептом, який поєднує у собі поняття внутрішньої сутності людини, її душі, та внутрішньої свободи, здатності до самовираження та самореалізації. Дослідження Йошіди базується на аналізі японської літератури, філософських трактатів та релігійних текстів. Він висуває гіпотезу, що

¹ Японський драматичний театр, який зародився XIV-XV століттях. Сюжети традиційного театру, як правило, присвячені моральним проблемам людини та її долі. У п'єсах згадуються історичні діячі, відбуваються трагічні баталії.

концепція "нахі" є одним із ключових понять в японському мисленні, яке допомагає людям знаходити своє місце в світі, розуміти себе та своє ставлення до оточуючого світу.

Іншими відомими дослідниками концепту «душа» є Кадзухіро Кадзумі - професор філософії та японістики, автор книг "Душа в японському мисленні" та "Концепт душі в японській мові", Такаші Сакамото - професор японської мови в університеті Комазава, автор досліджень з аспектів японської лінгвістики, філософії та релігії, у тому числі стосовно концепту душі, Хірокі Кубота - професор філософії та автор книг "Концепт душі в японській традиції" та "Японський концепт душі та його вплив на сучасне японське мислення", Хіроакі Накагава - професор японської культури та літератури в університеті Токіо.

РОЗДІЛ 2 Концепт «душа» та особливості його мовної репрезентації в японській лінгвокультурі

2.1 Аналіз ядра та периферії концепту «душа» в японській мові

Для цього дослідження, щоб побудувати ядро та периферії концепту душа, були проаналізовані статті японських тлумачних словників, українсько-японського словника, а також матеріали, які надані в прислів'ях та приказках, афоризмах, сучасних текстах. Під час роботи будуть розглянуті такі лексеми: 魂 / тамаші: / – ключове слово, яке виражає концепт душа, 霊 / рей /, 心 / когоро /, 精神 / сейшін / – як інші поняття, які мають ознаки головного концепту, 気 / кі /, 腹 / хара /, 胸 / муне / – периферія.

魂 / тамаші: / - найбільш загальне слово для позначення душі в японській мові. Згідно з українсько-японським словником перекладається як душа, дух, життя. Японський електронний словник コトバンク (Kotobank) подає наступні значення: 1) 生きものの体の中に宿って、心の働きをつかさどると考えられるもの。古来、肉体を離れても存在し、不滅のものと信じられてきた。霊魂。たま。/ікімоно но карада но нака ні ядотте, когоро но хатаракі во цукасадору то кангаерареру моно; корай, нікутай во ханарете мо сонзайші, фумецу но моно то шінджіаретекіта; рейкон; тама/ - річ, яка є в середині живої істоти і вважається, що вона контролює роботу серця; у давнину вірили, що вона існує поза тілом та є безсмертною; 2) 心の活力。精神。気力。/когоро но кацурьоку; сейшін; кірьоку/ - діяльність серця; дух; енергія життєдіяльності; 3) それなしではそのものがないくらい大事なもの。/соре нашіде ва соно моно га аріенай курай дайджіна моно/ -

важлива річ, без якої не можна обійтися; 4) そのものもつ固有の精神。また、気構え。/соно моно но моцу кою: но сейшін; мата, кігамае/ - характерний дух речей, до якого потрібно бути готовим; 5) 思慮。分別。/шірьо; фумбецу/ - передбачливість, розсудливість; 6) 素質。天分。才気。/сошіцу; тенбун; сайкі/ - натура (характер), природні здібності, обдарованість; 7)《武士の魂とされるところから》刀。/ «буші но тамаші: то сареру токоро кара» катана/ - катана (походить від значення «душа самурая»).

魂 / тамашій / використовується для опису душі людини, тварини або предмета, життєву енергію та внутрішню сутність людини. Згідно з тлумачним ієрогліфічним словником загальноновживаної лексики (Шіракава Шідзука) 「魂」/тамаші:/ поєднує у собі такі ключі:「云 /ун/」та「鬼 /кі/」。 「云 /ун/」- це ключ, що походить від ієрогліфа 「雲 /кумо/」 «хмара», а「鬼 /кі/」- визначається не у своєму першому значенні як «чорт», а як «душа померлої людини в духовному світі». Тобто ієрогліф 「魂」/тамаші:/ за своїм написанням означає душу людини, яка стала хмарою та увійшла в духовний світ.

靈 / рей / - згідно з українсько-японським словником має ідентичне значення як і 魂 /тамаші:/, ці дві лексеми навіть мають однакове читання /тама, тамаші:/. Проте, на відмінно від 魂 /тамаші:/, 靈 / рей / рідко вживається самостійно, частіше у сполученні з іншими ієрогліфами. Kotobank подає наступні визначення: 1) 不思議な力や働きをもつ存在。万物に宿る精気。「山靈・神靈・精靈」/фушігіна чікара я хатаракі во моцу сонзай; банбуцу ні ядору сеікі; санреі, шінреі, сеіреі/ - наявність таємничих можливостей та функцій; дух, що живе у всьому на світі (гірський дух, божественний

дух, дух покійника); 2) 肉体と独立して存在すると考えられる心の本体。たましい。「霊肉・
 靈魂不滅／心靈・全身全靈」/нікутай то докуріцушіте сонзайсуру то кангаерареру
 кокоро но хонтай; тамаші:; реініку, рейкон фумецу, шінрей, дзеншіндзенрей/ -
 субстанція душі, яка може існувати незалежно від тіла; душа (тіло та душа, безсмертя
 душі); 3) 死者のたましい。「霊園・霊前・霊安室／慰霊・英霊・祖霊・亡霊・幽霊」/шіпя но
 тамаші:; рейен, рейзен, рейаншіцу, ірей, ейрей, сорей, бо:рей, ю:рей/ - душі померлих;
 кладовище, перед прахом, морг, пошана мертвого, душа героя, дух предків, покійник,
 привид; 4) 不思議な力をもつ。人知で測り知れない。「灵感・霊気・霊験・霊獣・霊峰・霊
 妙・霊薬」/фушігіна чікара во моцу; джінчі де хакарі шіренай; рейкан, рейкі, рейген,
 рейджю:, рейхо:, реймьо:, рейяку, рейчьо:руй/ - має таємничу силу, яка незбагненна
 для людського пізнання; (натхнення, аура, чудо, духовний звір, священна гора,
 чудесний, панацея).

На відмінно від 魂 / тамаші: /, 霊 / рей / використовується для позначення душі,
 яка перейшла у інший світ або післяжиттєве життя (死霊 /шірьо:/ дух померлого、御
 霊 /мітама/ дух предків), проте ця душа не наділена такої вільною рухливістю як 魂 /
 тамаші:/. Більш того те, що виділяє 霊 / рей / серед інших «душ» це її магічна,
 надприродна, таємнича сила, яка прихована у ключах ієрогліфа. Тлумачний
 ієрогліфічний словник загальноживаної лексики (Шіракава Шідзука) пояснює їх так:
 верхній ключ「雨」(аме) - «дощ» та нижній「巫」(міко) - «незаміжня дівчина, яка
 служить Богу». Поєднуючи ці два слова, 霊 спочатку означало «міко з чистою душею,
 яка контактує з богами та душами», але пізніше воно набуло більш глибокого
 значення як «душа та божественна сила, що холодні та чисті, як крапля роси». Саме
 завдяки своїй магічній ознаці вважається, що 霊 / рей / контролює 魂 / тамаші: /, яке є
 більш приближене до тіла.

精神 /сейшін/ - у японському словнику пояснюється наступним чином: 1) 心。また、心の働き。肉体に対し、形而上的な働きをする実体としての心。/когоро; мата, когоро но хатаракі; нікутай ні тайші, кейджідзьо:текіна хатаракі во суру джітай тошіте но когоро/ - душа, робота серця, душа як сутність, що виконує метафізичні функції по відношенню до фізичного тіла; 2) 物質的なものを超越した靈妙な実在。たましい。靈魂。/бушшіцутекіна моно во чьо:ецу шіта реймьо:на джіцузай; тамаші:; рейкон/ - духовна реальність, яка виходить за межі матеріальний світ; душа; 3) 物事に執着する気持。目的を達成しようとする心の働き。気力。根気。/моногото ні шю:чакусуру кімочі; мокутекі во тассей шійо: то суру когоро но хатаракі; кірьоку; конкі/ - прив'язаність до речей, робота серця для досягнення мети, духовна енергія, наполегливість; 4) 生気のあるる状態。/сейкі но афуреру дзьо:тай/ - стан наповненого життя.

精神 /сейшін/ використовується для позначення духовної сутності, психіки та емоційної стійкості людини. Як і 魂 /тамаші:/, ця лексема протиставляється фізичному тілу, але 精神 /сейшін/ має більше відношення до «серця», у той же час 魂 /тамаші:/ вказує на рушійну силу людської діяльності. Також 精神 /сейшін/, на відмінно від 魂 /тамаші:/, впливає на думки і вчинки людини.

心 /когоро/ - окрім основного значення «душа, дух» українсько-японський словник надає також наступні значення: серце, воля, намір, схильність, турбота. Згідно з японським словником Kotobank, це поняття пояснюється наступним чином: 1) 心。精神。/когоро; сейшін/ - душа; 2) 心臓。心の臓。/шінзо:; шін но зо:/ - серце (орган); 3) 胸部。むね。/кьо:бу; муне/ - грудна клітка, груди; 4) 物の中央、また、中心を

構成する部分。/моно но чю:о:, мата, чю:шін во ко:сейсуру бубун/ - центр об'єкта або частина, яка становить центр; 5) 中心となって活動するもの。一群の中での主要なもの。/чю:шін то натте кацудо:суру моно; ічігун но нака де но шюйо:на моно/ - те, що відіграє центральну роль; головний у групі; 6) 根拠。基礎。/конкьо; кісо/ - основа. В буддійській термінології: 1) 人の心臓の意。/хіто но шінзо: но і/ - людське серце; 2) 阿頼耶 (あらや) 識のこと。/арая шікі но кото/ - свідомість Будди; 3) 自我意識である末那識のこと。/джіга ішікідеару манашікі но кото/ - самосвідомість; 4) 意識のこと。/шікі но кото/ - свідомість; 5) 自性清浄心すなわち真如の意など。/джішьо:шьо:джьо:шін сунавачі шінньо но і надо/ - сенс істини природньо чистого розуму.

Згідно з етимологічним словником Нобору Кусакави: 心 /кокоро/ є основою духовної діяльності людини, яка має у собі сутність, що відповідає за почуття, емоції та духовний стан людини, тобто, на відмінно від 魂 /тамаші:/ та 霊 /рей/, використовується для передачі значення «душі» у більш емоційному контексті. Це поняття має тісний зв'язок з «духом» 精神 /сейшін/, який є результатом роботи 心 /кокоро/. Щоб пояснити простіше, візьмемо за приклад поняття «шлунок» та «травлення», де «шлунку» буде відповідати душа «心», а «травленню» - «精神». Крім того, 心 /кокоро/ змінюється щомиті у відповідь на зовнішні речі, на відмінно від стабільного 精神 /сейшін/.

気 /кі/ - багатозначний ієрогліф, первинним значенням якого є «повітря», проте він також містить у собі значення: «стану, настрою, характеру, наміру, тощо». Нас ж цікавить його відношення до концепту «душі», тому розглядаємо наступні визначення, які подає японський словник Kotobank: 1) いき。呼吸。/ікі; кокю:/ -

дихання; 2) 精気。生活力。/сейкі; сейкацурьоку/ - дух, життєва сила; 3) 心のはたらき。意識。/кокоро но хатаракі; ішікі/ - робота серця (душі), свідомість; 4) 精神の傾向。気だて。気ごころ。/сейшін но кейко::; кідате; кігокоро/ - духовна схильність, темперамент; природа та спосіб мислення; 5) 精神の盛り上がり。氣勢。/сейшін но моріагарі; кісей/ - душевне хвилювання, сила духу. Більш точне пояснення дає етимологічний японський словник: 森羅万象の生命力発動の源泉となる、目に見えない自然の活力。
/шінрабаншьо: но іночірьоку хацудо: но генсен то нару, ме ні міенай шіджен но кацурьоку/ - це невидима природня сила, яка стає джерелом надання життєвої сили всім організмам.

气 /кі/ відображає концепцію життєвої енергії, духовного потенціалу та стану серця. Це поняття має відношення до невидимої енергії, яка виходить від об'єкта або людини.

腹 /хара/ - означає «живіт, черво, шлунок», проте також має наступні значення:

1) 考えていること。心中。本心。また、心づもり。/кангаетеіру кото; шінчю::; хоншін; мата, кокорозуморі/ - думки; душа; серце; душа людини, її справжні наміри; те, що довго тримаєш у своєму серці; 2) 胆力。気力。また、度量。/танрьоку; кірьоку; мата, дорьо:/ - мужність; сила волі; великодушність; 3) 感情。気持ち。/канджьо::; кімочі/ - емоції; почуття; 4) 心。胸のうち。/кокоро; муне но учі/ - серце (душа); те, що в грудях.

腹 /хара/ відображає концепцію духовного центру та внутрішньої сили, що допомагає людині розуміти світ.

胸 /муне/ - як і попередні периферії, має пряме та переносне значення. Згідно з японським словником Kotobank, це поняття пояснюється наступним чином: 1) 首と腹

の間の部分。むね。/кубі то хара но ма но бубун; муне/ - частина між шиєю і животом; груди; 2) こころ。思い。心の中。/кокоро; омоі; кокоро но нака/ - душа; думки; те, що всередині серця (душі).

Отже, ключовим словом було позначено 魂/тамаші:/ як найбільш вживана лексема, яка виступає для опису інших лексичних виразів концепту. Крім того, до ядра або базового рівня концепту були віднесені ті лексичні одиниці, які мають високу частоту цитування і також є сполучними в позначеннях концепту: 霊 /рей/ та 心 /кокоро/. Поняття, що мають більше відношення до тіла людини за своїм прямим та переносним значенням: 気 /кі/, 腹 /хара/, 胸 /муне/, хоч також мають високу частоту вживаності, проте найчастіше зі значенням «душа» зустрічаються у прислів'ях, приказках та фразеологізмах, тому відносимо їх до переферії.

2.2 Концептуальні ознаки лексичних одиниць, що входять у ядро концепту «душа» в японській мові

У японській лінгвокультурі поняття «душа» має глибоке та важливе значення, відображаючи концепцію духовної сутності. На розвиток уявлень японців про душу сильний вплив зробила китайська традиція (даосизм, дзен-буддизм, буддизм). Якщо в європейській мовній картині світу поняттю «душа» центральне місце займає уявлення про влаштування людини, то в японській традиції воно перетворилося на естетичну та моральну категорію. У синтоїзмі, японській національній релігії, приділяється велика увага вірі в «душу», яка є в кожному предметі та створінні, тому вона може бути різної природи. Наприклад, ієрогліф 「霊」 зі своїм читанням «тама» входить у такі терміни, як: 木霊 /кодама/ - "дух дерева"; 稲霊 /інадама/ - "душа рису";

言靈/котадама/ - "душа слова" - словесна магія; 靈風/тамакадзе/ - "небезпечний дух-вітру". У буддизмі, що був імпортований до Японії з Індії та Китаю, центральною ідеєю є віра в реінкарнацію душі. Буддисти вважають, що душа перетілюється у нове тіло після смерті, а різні аспекти душі (такі, як карма) впливають на характер і долю людини.

「魂」/тамаші:/ є життєвою енергією, яка входить у предмети ззовні. Вона не індивідуальна, її головне завдання полягає у наповненні життєвою силою той об'єкт, до якого вона входить. Коли ж 「魂」 виснажується - людина хворіє, якщо ж зникає – людина помирає. Характерною особливістю 「魂」/тамаші:/ є її сила. Чим сильніша її енергія, тим незвичніше виглядає об'єкт, в якому вона міститься. Саме тому предметами поклоніння сінто є всі незвичайні природні об'єкти: дерево химерної форми, камінь, рослина. У міфології 「魂」/тамаші:/ зображується у вигляді блакитних вогнів, що пересуваються у повітрі біля могил покійників. Їх часто називали 人魂 /хітодама/ - душа мерця або ж 鬼火 /онібі/ "бісові вогники".

Відповідно до ідеї синтоїзму про один цілісний дух та чотири суб-душі, людська душа складається з 和魂(нікімітама), 荒魂(арамітама), 幸魂(сакімітама), 奇魂(кушімітама). Кожна з душ має власний характер і функцію, проте всі вони існують одночасно, доповнюючи один одного. Так, наприклад, 和魂 (нікімітама) діє мирно і спокійно по відношенню до речей, тоді як 荒魂 (арамітама) володіє сильною силою і контролює силу руху вперед та хоробрість. 幸魂 (сакімітама) — це відданість і доброта, що дарує людям щастя. 奇魂(кушімітама) керує мудрістю і шукає істину для досягнення чогось.

Лексема 「魂」/тамаші:/ входить у різноманітні фразеологізми, так, японську «душу» можна вкласти у якусь справу (魂を込める /тамаші: во комеру/), втратити (魂が抜ける /тамаші: га нукеру/), загубити (魂を失う/тамаші: во ушінау/), обмінятися (魂を入れ替える /тамаші: во ірекаеру/), торкатися (魂に語りかける /тамаші: ні катарікакеру/); маючи тісний зв'язок з емоціями людини, щось може зворушити душу (魂を揺さぶる /тамаші: во юсабуру/), здивувати (魂を冷やす /тамаші: во хіясу/), сильно налякати (魂を消す /тамаші: во кесу/), від чогось душа може почати таяти (魂が溶け出す /тамаші: га токедасу/). Душі「魂」/тамаші:/ притаманна незмінність наприклад, прислів'я: 三つ子の魂百まで /міцуго но тамаші: хяку маде/ - дитяча душа не змінюється з віком (душа трьохрічної дитини така сама як і душа сторічної людини).

У японській культурі концепт «душа» часто пов'язується з іншими концептами, як, наприклад, «смерть»: 霊界 /рейкаі/ «загробний світ», 霊柩 /рейкю:/ «труна», 霊園 /рейен/ цвинтар. Японці вірять, що душа вічна і вона продовжує своє існувати навіть після смерті тіла. Це яскраво відображається у фразеологізмі « 霊魂不滅 /реіконфумецу/». Також вважається, що душа може повернутися до цього світу у вигляді привида або духа, але варто бути обережним, адже можуть зустрітися «怨霊 怪異 /онрьо:каі:/» - духи, які затаїли образу на когось та можуть негативно вплинути на живу людину (死霊に取り付かれる /шірьо: ні торіцукаеру/ «бути одержимим духом»).

霊 /рей/ та 魂 /тамаші:/ є майже тотожними між собою поняттями, через що, виникають різні дискурсії між мовознавцями, проте різницю можна відчутти завдяки прикметникам з якими ці дві лексеми вживаються. Варто зазначити, що «душа» для

японців асоціюється у більшості випадків з чистотою, тому у словникових статтях важко знайти негативні ознаки. Так, наприклад, 霊 /рей/ можна охарактеризувати через: 神聖な /шінсей на/ - святий, божественний, 気高い/кідакай/ - благородний, піднесений, 不思議な /фушігі на/ - таємничий, загадковий, 幽玄な /ю:ген на/ - химерний, 霊的な /рейтекі на/ - надприродний. Для「魂」/тамаші:/ ж характерними є такі лексичні одиниці, як: 強い /цуйой/ сильний, 美しい /уцукуші:/ прекрасний, 悲しい /канаші:/ сумний, 静かな /шідзукана/ спокійний, 純粋な /джюнсуйна/ чистий, також можна сказати: 穢れのない魂/кегаре но най тамаші:/ - незаплямована душа, 燃えるような魂 /моеру йоу на тамаші:/ - душа, яка палає як полум'я. Незважаючи на те, що 霊 /рей/ має відношення до духів померлих та привидів, які часто асоціюються зі смертю та небезпекою, вживання цієї лексеми, а також і 魂 /тамаші:/, відображається в позитивному контексті, що підкреслює важливість духовності та моральних цінностей в японській культурі.

Найважливіша риса душі це її рухливість, що притаманне також уявленням інших народів. У ранньояпонській культурі був термінологічний вираз цього явища - 魂離る/тамасакару/ ("душа відділяється від тіла"). Є багато історій, як у міфології, так і в аніме чи манзі², про те, як «тама» залишає тіло на якийсь час; траплялося, що душі (тама) двох людей вийшли з тіл одночасно і, повертаючись, переплутали тіла (目を覚ました彼らの身に起こっていたのは近くにいた者同士の魂が入れ替わるという楽しいハプニング。/ме во самашіта карера но мі ні окотте іта но ва чікаку ні іта моно до:ші но тамаші: га ірекавару то ю: таношіге на хапунінгу/ - «Прокинувшись, неочікувано сталася весела ситуація – їхні душі обмінялися з товаришами, що були поруч»). Особливо багато в

² Японські анімаційні мультфільми та комікси

японській поезії прикладів відльоту душі закоханих до об'єктів їхньої пристрасті. У давній та середньовічній Японії уявлення про рухливість вільної душі 魂 /тамаші:/ були істотним фактором побуту та культури. Звідси - численні обряди на заклик і утримання тама (наприклад: 魂結び/тамамусубі/ - "зв'язування душі", заклинання, яке не дає душі вийти з тіла), а також по оновленню душі - обряд 魂振り/тамафурі/ ("струшувати дух", реквієм, відродження душі, яка втратила життєву силу).

У період Токугави (1603-1868) часто використовувався термін «大和魂» /яматодамаші:/, що стосується духу, мудрості та винахідливості, які своєрідні саме для японського народу. Цей дух лежить в основі оригінального способу мислення та бачення речей японців ще до появи конфуціанства та буддизму. «Душу Ямато» пропагандували під націоналістичною ідеологією імператорської системи, особливо мілітаристською ідеологією. Існує також схожа лексема «大和心» /яматошін/, проте, як вже зазначалося вище, «心» /кокоро/ характеризує емоційний стан, тому «яматошін» має більш мирний та культурний відтінок (вабі, сабі, мононоаваре), ніж «яматодамаші:», який несе глибокий сенс сеппуку та почесної жертви для воїна. Відомий поет-філолог Мотоорі Норінага порівнює «大和心» /яматошін/ із «цвітом гірської сакури, що пахне при сході сонця» 「敷島の大和心を人問はば朝日に匂ふ山桜花」 /шікішіма но яматогокоро во хітотой ваба асахі ні ніой фу ямазакурабана/. Вважається також, що ця душа чиста та смілива, і щадить життя, коли справа доходить до певних справ. Якщо ж у європейській традиції до очищення душі та серця веде покаєння (моральне очищення), то в японській культурі людське серце, душу та свідомість очищає краса та мистецтво.

Розглядаючи концепт «душа» в японській культурі, не можна не згадати про її зв'язок із вірою в «душу слів» - /котодама/, яке має два написання 言霊 та 言魂.

Загалом це віра в магічну силу слова, коли саме вимова розглядається як реальна дія на предмет. Якщо говориться саме про слова з магічною силою, що справляють свій вплив через різні чинники письменника на читача, у цьому випадку використовується поєднання ієрогліфів «言» та «靈». Якщо ж мається на увазі сильні почуття, висловлені цими словами, у такому випадку термін «котодама» записується через «言魂». З вірою в котодама пов'язана тенденція уникати в поезії китаїзмів та будь-яких інших іноземних слів, оскільки в цих словах відсутня сила «тама». Мотоорі Норінага, один із найбільших дослідників японської мови, літератури та історії, стверджував, що природу «тама» ніяк не можна відчутти чи зрозуміти, проте її можна відчутти японською мовою – через «котодама».

精神 /сейшін/ характеризується такими властивостями, як відсутність просторової протяжності чи розташування, простота та неподільність, збереження самоідентичності, та недотримання законів фізики тощо. У філософії це поняття стосується вищих розумових здібностей і розуму, пов'язаних із визнанням істини, мораллю та мистецтвом. Його також можна підняти до гіперособистісних глобальних принципів, таких як дух часу (時代精神 /дждайсейшін/), національний дух (国民精神 /кокумінсейшін/), бойовий дух (敢闘精神 /канто:сейшін/), духовні сили (精神力 /сейшінрьоку/), духовна гармонія (精神統一 /сейшінто:іцу/). 精神 /сейшін/ втілює психічний стан людини: психічне здоров'я (精神衛生 /сейшінейсе:/), душевна втома (精神疲労 /сейшінхіро:/), психіатр (精神科医 /сейшінкай/), душевнохворий (精神病患者 /сейшінбьо:шя/). Прикметники, що використовуються для опису 精神 /сейшін/ виражають різні аспекти такі, як: міць, здоров'я, мирність, чистота: 強い /цуйой/ - сильний, 健全な /кензен на/ - здоровий, цілісний, 高い/ттакай/ - високий, піднесений, 純粋な/джюнсуй/ - чистий, 頑張り屋の/ганбарія но/- наполегливий, старанний, 敏感な

/бінкан на/ - чутливий, 柔軟な /джюнан на/ - гнучкий, 穏やかな /одаяка на/ - мирний, спокійний, 活発な /каппацу на/ - енергійний, жвавий, 清らかな /кійорака на/ - чистий, бездоганний.

Існує відомий культурний факт – за яку б справу не взявся японець, він вкладе всю свою душу у неї і зробить це ідеально. Душа є джерелом енергії людини, її життєдіяльності, тобто, наші дії пов’язані зі станом душі, саме тому варто пам’ятати про внутрішню гармонію. Таку ідею можна прослідкувати у наведених фразеологізмах: 精神一到何事か成らざらん /сейшін іто: нанігото ка наразаран/ - «якщо ви зберетесь з духом, яким важким не було завдання, ви впораєтесь», 成功とは精神の別名なり/сейко:то ва сейшін но бецумейнари/ «ваш успіх в чомусь залежить від стану вашої душі», 精神を研ぎ澄ます /сейшін во тогісумасу/ «концентруючи душу (свідомість), розум стає гострим (чутливим) і стає здатним помічати навіть найменші зміни», 心頭滅却すれば火もまた涼し /шінто: меккяку суреба хімо мата судзуші/ «з якими б труднощами ви б не стикалися, чи зможете ви це подолати, залежить від того, який дух всередині себе ви маєте», а щоб мати сильний дух потрібно його загартовувати - 精神を鍛える /сейшін во кітаеру/. З наведених лексичних одиниць можна зробити висновок, що людині підвладно контролювати на певному рівні свою «душу», а також через те, що сосудом, місцем існування душі є тіло, про нього теж варто піклуватися, адже: 健全なる精神は健全なる身体に宿る /кензен нару сейшін ва кензен нару карада ні ядору/ «у здоровому тілі – здоровий дух».

Незважаючи на те, що всі лексеми, що входять до ядра концепту, мають основне спільне значення «душа», кожне з них має свої нюанси у використанні, опираючись на контекст. Наприклад, у поєднанні з прикметником 優しい/ясаші:/ «добрий, ніжний», описуючи душу, буде використана лексема «心» /кокоро/ -「心が優しい」/кокоро га

ясаші:/, а не «精神» /сейшін/ чи «魂» /тамаші:/. Це пояснюється тим, що 心 /когоро/ в японському мовно-культурному ареалі виступає символом внутрішнього психічного світу людини, місцем локалізації її емоцій і «високих» бажань, пов'язаних із задоволенням духовних потреб: 心が躍る /когоро га одору/ - пряме значення душа танцює, переносне – бути в захваті, схвилюваним, 心が動く /когоро га угоку/ - похитнути, зворушити душу, 心が通う /когоро га кайо:/ - коли дві людини взаємно розуміють одна одну, «говорити по душам», 酒は本心を現す /саке ва хоншін во аравасу/ - коли ви напиваєтеся, ви оголюєте свої почуття, які зазвичай приховуєте; розкриваєте свою душу, справжні наміри. Також «心» /когоро/ може передавати і негативний відтінок: 心が騒ぐ /когоро га савагу/ - відчувати на душі неспокій та тривогу; відчуття, що ось-ось станеться щось погане, 心が重い /когоро га омой/ - відчувати тягар на душі, 心が悪に染まる/когоро га аку ні сомару/ - заплямувати злом душу, 心が引き裂かれる /когоро га хікісакареру/ - душа розривається. Цікавою лексемою, у склад якої входить 心 /когоро/, є «心中», яка має два читання, та зовсім протилежні значення: перше - це /шінчю:/ - означає серце, душа, щось у глибині душі, а друге - /шінджю:/ - подвійне самогубство двох закоханих.

В японській літературі душа, як і багато інших аспектів життя, була важливою темою для багатьох поетів. Вони використовували образи природи та місцеві символи, щоб виразити свої роздуми про людську душу та її зв'язок з природою. Так, наприклад, Іккю Содзюн у своєму вірші: 蝉時雨や浜木綿すすき魂消たむ /семішігуре я хамаю: сусукі тамагета му/, використовує образи дощу з цикад та білого пуху бавовни, щоб передати миттєвість та прозорість душі. У вірші Мацуо Басьо: 風の音や魂をうち砕くらん /казе но ото я тамаші: во учі кудаку ран/ - «Звук вітру розбиває мені душу на

шматки» - звук вітру може бути сприйнятий як сила, що проникає в душу автора та розбиває її на шматки, слово «魂» /тамаші:/ вказує на глибинний аспект духовного життя людини, відчуття її сутності, яке може бути дуже вразливим до зовнішніх впливів. Взаємозв'язок між душею та тілом можна побачити в рядках віршу Ясуноарі Кавабати: 精神さえ病んでしまえば不思議もない/сейшін сае янде шімаеба фушігі мо най/ - «Якщо навіть дух хворіє, то це не дивно», якщо людина відчувається погано і це відображається на її душі, то нічого дивного в тому, що і здоров'я теж погіршиться. Містичний аспект душі передає вірш Якумо Но Окуноске: 霊たたむいたる森の青い暁 /рей татаму ітару морі но аой акацукі/ - «Синій ранок у лісі, де духи спочивають», автор описує світанок у лісі, де навколо повітря наповнене духами; синій колір може символізувати тут таємничість і містику, які пов'язані з наявністю духів у лісі; також можна сприймати синій колір як спокій, що може вказувати на те, що духи мирно сплять. Про одну з головних ознак душі – незмінність, написала відома японська поетеса Йосано Акіко: 霊魂一つながら季節の変わりに遠くなれど /рейкон хітоцу нагара кісецу но каварі ні то:ку наредо/ - «Хоч ми і далеко одне від одного, наші душі залишаються разом, коли одна пора року змінюється на іншу", душа людини залишається незмінною, незалежно від змін, які відбуваються у світі; відчуття ностальгії і туги по минулому переплітаються з усвідомленням того, що час і життя продовжують свій хід; наші душі можуть бути пов'язані з душами тими, кого вже нема з нами поруч.

Розглянувши детально ядро концепту «душа» до якого входять такі лексеми як: 魂/тамаші:/, 霊 /рей/, 精神 /сейшін/ та 心 /кокоро/, та їх використання у певних контекстах через культуру призму, змогли виділити основні ознаки концепту і їх прояви. Таким чином, до ядра концепту душа можуть відноситися такі ознаки як: «рухливість», «існування поза тілом», «безсмертність», «сутність людини», «рушійна сила», «незмінність», «міцний зв'язок з тілом», «святенність», «божественність», «те, що має кожна істота», «емоційність». Концептуальний аналіз дозволив на

функціональному рівні верифікувати модель концепту «душа» в японській лінгвокультурі.

2.3 Концептуальні ознаки лексичних одиниць, що складають периферію концепту «душа» в японській мові

На ближній периферії концепту «душа» в японській лінгвокультурі розташовуються його прояви, що мають відношення до частин тіла, де японці вірять приховується душа людини. Вони виражені такими лексемами: 気 /кі/, 腹 /хара/, 胸 /муне/.

Груди 胸 /муне/ та живіт 腹 /хара/ – це частини тіла, які знаходяться близько один від одного, але кожна відповідає за певну духовну функцію: коли ми думаємо животом, то виносимо важливі, рішучі та інстинктивні рішення (腹が決まる /хару га кімару/ рішучо вирішувати, 腹を据える /хара во суеру/ наважитися на щось, 腹を割る /хара во вару/ розбивати живіт – говорити, розділяючи душу, не приховуючи нічого), у випадку з грудьми – емоції, бажання, ентузіазм (胸襟を開く /кьо:кін іво хіраку/ - розкрити душу, 度胸を据える /докьо: во суеру/ - набратися хоробрості, 胸に迫る /муне ні семару/ або 胸が熱くなる /муне га ацукунару/ - бути переповненим емоціями, 胸が詰まる /муне га цумару/ - крається душа через відчуття радості, хвилювання, смутку, 胸を打つ /муне во уцу/ - щось зворушує до глибини душі). Лексема 腹 /хара/ входить у такі колоритні фразеологізми, що вказують на різні риси характеру та стани людини: 腹が黒い /хара га курой/ - описує людину, яка є підступною та нечесною, тобто, з "чорною душею", 腹が広い /хара га хірой/ - людина, яка є щедрою та готовою

допомогти іншим, з "широкою душею", 腹立たしい/хара тадаші:/ - буквально "злісний живіт", що означає "сердитий", "роздратований", "нетерплячий".

Груди та живіт - це місця, куди японці ховають все потаємне своєї душі: 自分の胸三寸に納める /джібун но муне санзун ні осамеру/ або 腹に納める /хара ні осамеру/ - приховувати щось у глибині душі, і не розповідати про це нікому, 胸に刻む /муне ні кізаму/ - щось настільки запало у душу, що його хочеться зберігати і ніколи не забувати, 胸に秘める /муне ні хімеру/ - не кажучи іншим, краще заховати це у своїй душі. Деякі вчені стверджують, що надійність такої схованки пов'язано історично, адже у японців була традиція розміщувати на грудях амулети та талісмани, що мали захищати від зла та приносити щастя.

Незважаючи на те, що в деяких роботах європейських авторів приводиться думка про ототожнення японського розуміння категорії «душа» з аналогічними поняттями у інших народів, японська 腹 /хара/ не є еквівалентом «душі» в європейському розумінні. Відповідно до філософії буддизму, особливо вчення секти «дзен», в якості основного, центрального життєвого області людини і тим самим місцеперебуванням життя розглядається не серце, а черевна порожнина. Японці вважають, що життєві сили, розташовані в животі, займаючи середнє положення по відношенню до всього тіла [7, с . 18]. У період самураїв існувало ритуальне самогубство воїна шляхом розрізання живота мечем – «сеппуку» або «харакірі». Оскільки живіт вважається внутрішнім джерелом емоційного існування, розрізаючи його, відкривалися таємні та істинні наміри людини. Саме тому, щоб показати всю «чистоту помислів», самурай мав розрізати черевну порожнину так, щоб глядачі змогли побачити нутроці. Іншими словами, для самураїв сеппуку символізувало більш духовну властивість, найбільший подвиг, показник душевної рівноваги та здатності до самоконтролю, ніж просте самогубство.

気 /ki/, будучи фундаментальним принципом, що формує будь-яке живе створіння, виражає декілька аспектів концепту «душа»: 1) Енергія: 気 /ki/ може використовуватися для опису енергії або життєвої сили, яка присутня в усіх речах і істотах. Наприклад, 精神力 /сейшінрюоку/ може вживатися для опису фізичної або розумової сили людини, а 気力/кірюоку/ - для опису життєвої сили або енергії, що допомагає досягати мети; 2) Настрій або емоції: 気 /ki/ може передавати настрій або емоції людини, наприклад, 気分がいい/кібун га і:/ - гарне самопочуття; 3) Духовність: 気 /ki/ також описує духовність людини або релігійні поняття. Наприклад, 気高い/кі такай/ - вживатися для опису людини з високими моральними якостями, 神気 /шінкі/ - означає "божественний дух" або "божественна енергія".

Також вважається, що кожна людина має своє власне « 気 » /ki/, яке може впливати на навколишнє середовище та настрій інших людей. У японській культурі « 気 » /ki/ відіграє важливу роль у багатьох аспектах життя, включаючи мистецтво, медицину, спорт та бойові мистецтва. Так, наприклад, у бойових мистецтвах звертають особливу увагу на контроль над своїм власним « 気 » /ki/, а також на використання її для досягнення мети (意気が揚がる /ікі га агару/ - підвищена готовність щось зробити; бути в піднесеному дусі і готовим виконувати роботу, 気合を入れる /кіай во іреру/ - зосередити свою душу та вкласти її у справу, протилежне значення має - 気が進まない /кі га сусуманай/ - не відчувати мотивації робити щось; душа не лежить до діла). Завершивши ж певну справу, усунувши весь тягар, що був на душі, можна відчувати полегшення та спокій - 気が済む /кі га суму/.

Крім того, існує поняття 気結び/кімусубі/, що означає "зв'язок між душами". Це поняття відображає ідею про те, що люди можуть мати певний енергетичний зв'язок між собою, який допомагає їм співпрацювати та досягати спільної мети. Це значення також передають наступні фразеологізми: 意気投合する /ікіто:го:суру/ - коли почуття один одного чудово підходять, єдність душ; та з протилежним значенням - 気が知れない /кі га шіренай/ - нездатність зрозуміти думки і почуття інших людей.

На 気/кі/ впливають зовнішні фактори, тому вони можуть вплинути на душу як позитивно так і негативно: 気が触れる/кі га фуреру/ - порушення душевного стану, 気の病 /кі но ямай/ - хвороба, викликана душевною втомою, 気骨が折れる /кібоне га ореру/ - страждати душевно, нервувати, хвилюватися.

Ми провели когнітивний аналіз лексичих одиниць, що складають периферію концепту «душа» в японській мові, а саме: 気 /кі/, 腹 /хара/, 胸 /муне/ і прикладів їх вживання в різних афоризмах, прислів'ях та приказках, фразеологізмах. Розгляд контексту і конотації допомогли розкрити їх головні ознаки: «життєва сила», «характер, темперамент», «емоційність», «чисті наміри», «невидимість», «справжність», «непостійність».

ВИСНОВКИ

Досвід, знання, національна специфіка розуміння світу, зміст результатів всієї людської діяльності організовано зібрані у вигляді концептів. На сьогодні існує безліч дефініцій поняття "концепт", але незважаючи на це, він однозначно усвідомлюється як основна одиниця універсального предметного коду людини, яку можна пізнати і розкрити через мовлення. Через те, що концепт має «шарувату» структуру, і різні шари є результатом культурного життя, його доволі важко класифікувати за одним певним критерієм. Проте концепт «душа» можна віднести до розряду базових концептів, які складають основу концептосфери «внутрішній світ людини» та формує особистість людини, бо саме в душі містяться наші таємні бажання, думки. Для аналізу концепту ми використали комплексну методичку, однак головним був когнітивний підхід до мови.

Душа є важливим поняттям для людини впродовж усього її існування. Зважаючи на її абстрактність та багатогранність, концепт «душа» можна розглядати, поєднуючи лінгвістичний та філософський аспекти. В японській мові концепт душа виражається безліччю лексем, що пояснюється його багатовимірною структурою, що включає крім поняттєвої основи соціо-психо-культурну частину, яка не так мислиться носієм мови, скільки переживається їм. В цій роботі було розглянуто такі лексеми: 魂

/ тамаші: / – ключове слово, яке виражає концепт душа, 靈 / рей /, 心 / когоро /, 精神 / сейшін / – як інші поняття, які мають ознаки головного концепту, 氣 / кі /, 腹 / хара /, 胸 / муне / – периферія. Можна зазначити, що концепт «душа» в японській мові відображає такі поняття, як: «рухливість», «існування поза тілом», «безсмертність», «сутність людини», «рушійна сила», «незмінність», «міцний зв'язок з тілом», «священність», «божественність», «те, що має кожна істота», «емоційність», «моральні якості», «настрій і переживання», «життєва сила», «характер, темперамент», «емоційність», «чисті наміри», «невидимість», «справжність», «непостійність». Аналізуючи японські фразеологізми з компонентом «душа», можна зробити висновок, що для них характерне розуміння душі як таємничої, надприродної сили, яка є чистою та недоторканою, здатна існувати після смерті та блукати світом; осередок почуттів і емоцій, на який людина може впливати. Сили і енергія, що знаходяться в душі, можуть бути вкладені у будь-яку справу. Концепт «душі» не можна розглядати окремо від релігійних та філософічних уявлень. У японській культурі можна відзначити більш глибоке розуміння взаємозв'язку між душею і тілом, а також між людиною та природою. Саме тому душу не розділяють на частини, як це роблять у західній культурі, вона сприймається як елемент, який поєднує все живе, включаючи людей, більш того, душа може бути пов'язана з природними явищами, такими як вітер, роса, світло або тінь, та сприйматися як рівноправна складова природнього світу. Крім того, в японській культурі душа вважається більш динамічною і змінною, ніж в західній культурі. Японці відзначають, що душа може змінюватися відповідно до ситуації, змінюватися з часом, проте її існування залежить від зародження, карми або духовної практики.

Побудувавши приблизну схему ядра і периферії концепту «душа» в японській лінгвокультурі та проаналізувавши її значення в різних контекстах, ми розібралися у особливостях та специфіці вживання лексем, що передають значення концепту:

- 魂 /тамашій/ використовується для опису душі людини, тварини або предмета, життєву енергію та внутрішню сутність людини; має вільну рухливість; найбільше приближена до концепту «тіло»;
- 靈 /рей/ використовується для позначення душі, яка перейшла у інший світ або післяжиттєве життя; характерна магічна, надприродна, таємнича сила; має відношення до божественності;
- 精神 /сейшін/ використовується для позначення духовної сутності, психіки та емоційної стійкості людини; має більше відношення до «серця»; впливає на думки і вчинки людини; є більш стабільною;
- 心 /кокоро/ є основою духовної діяльності людини, яка має у собі сутність, що відповідає за почуття, емоції та духовний стан людини, тобто, використовується у більш емоційному контексті; змінюється щомиті у відповідь на зовнішні чинники;
- 氣 /кі/ відображає загальний стан душі людини, її настрій, емоції та енергію; відображає душу як енергетичний потік та є джерелом життя та сили;
- 胸 /муне/ має переносне значення, що відображає глибину та інтенсивність почуттів людини, які виникають у грудях (любов, розчарування, жаль або радість); передає глибокий емоційний зв'язок з іншою людиною або з природою; людина щиро відчуває свої емоції та почуття;
- 腹 /хара/ також має переносне значення, що відображає стан душі людини, але на відміну від 胸, це значення відображає стан душі, який пов'язаний зі спокоєм, рівновагою та цілісністю; описує характер людини;

Отже, концепт душа виражає індивідуальну своєрідність внутрішнього світу людини, є джерелом морально-комунікативних можливостей, одухотворенням усіх

явищ у світі, що підкреслює його вагоме значення для японської культури. Хоч концепт є динамічним поняттям, яке змінюється разом зі змінами в суспільстві, проте культурні традиції матеріального і духовного існування народу, які фіксуються в фундаментальних дискурсах міфології, фразеології, фольклору, релігії тощо загалом залишаються незмінними. Перспективою дослідження вважаємо виявлення особливостей відтворення концептуальних уявлень японців про душу в аспекті перекладу творів художнього стилю.

要約

この論文は、日本語の言語文化における「魂」という国家概念の特徴について研究し、解明することを目的とするものである。このテーマを選んだのは、「魂」という概念が、民族文化においてその内容や価値が民族全体の世界認識を決定するような基本概念に属するからである。研究では、この概念は、認知言語学、言語概念学、言語文化学など、現代言語学の優先的な分野の現象とみなされている。論文の主なテーマは、日本語における「魂」の概念の語彙表現の特異性である。

この研究の関連性は、現代の言語研究を含む様々な科学分野において、概念研究の人氣が著しく高まっていることによる。また、「魂」という概念は、抽象的な国家特有の言語概念であり、他文化の話者による理解は、文化的・歴史的背景の特殊性によって複雑化する。

この概念は多くの文化圏で見られるが、その構成は文化圏によって異なる。だからこそ、何がユークで、何が国特有のもので、何が日本語の特徴であることを明らかにすることが重要である。

研究の目的は、日本語言語文化における「魂」概念の構成を明らかにし、それを構成する語彙成分を記述することで、倫理概念の認知的特徴を決定することである。

本論文の研究対象は、日本語における「魂」の概念であり、対象は、ことわざや諺、格言、現代文、辞書、科学論文などにおいて、提案した概念を記述する語彙単位である。その目的を達成するために、次のような課題を設定したのは、1.言語学における「概念」という用語の意味を調べること；2.概念を記述するさまざまな方法を確認し、本研究に最も適したものを選択する；3.「魂」の概念に関する日本の言語学者の研究を考察すること；4.日本の言語文化における「魂」概念の核心と周辺を近似的に図式化する；5.異なる文脈における「魂」概念の中核と周辺を構成する言語ユニットの使用状況を分析する；6.日本の言語文化における「魂」概念の実現における特別な、そして特異な特徴を明らかにすること。

この研究の科学的な新規性は、このような研究がウクライナの日本研究において極めて稀であることにある。この概念の理解なくして、日本人の自分自身と外界に対する認識、伝統的な神道など、日本文化の多くの重要な問題の研究は問題になり得るのである。この論文は、パレミオロジーと文脈を通して「魂」の概念を詳細に検討し、日本人のこの概念に対する理解の特殊性を明らかにする。

主な結論とその結果とは、1. 概念とは、文化的に定義された言語的意味であり、その言語的実現の数々に関する考え方と、それに対応するパラダイムの語彙的・意味的形態で示

される。2. 概念を研究する方法の中で、最も広く使われているのは概念分析であり、これによって、概念を表現する様々な言語的手段を特定し、言説におけるその実現の頻度を追跡し、その結果、概念の内容や構造の特殊性を浮き彫りにすることができる。3. 日本語学では、今井富雄、柴谷昌義、北川浩、吉田光紀、和廣和美、坂本孝、久保田裕樹、中川裕明が「魂」の概念の研究にあたった。4. キーワードは、その概念の他の語彙表現を説明する役割を果たす最も使用される語彙として、魂と定義した。また、引用頻度が高く、概念指定における接続詞にもなっている語彙は、概念の中核または基本レベルに帰属させた： 霊と心である。人体との関連性が高く、直接的・比喩的な意味を持つ概念： 気, 腹, 胸, 周辺に言及する。5. 魂の概念の中核には、次のような特徴がある：「移動性」「体外での存在」「不死性」「人間の本质」「原動力」「不変性」「身体との強いつながり」「神聖さ」「神性」「すべての存在が持つもの」「感情性」6. ペリフェリーの主な特徴 「生命力」、「性格、気質」、「感情」、「純粋な意思」、「見えないもの」、「真正性」、「無常感」。

概念システムのさらなる研究と異なる言語に基づくその比較には、尽きることのない見通しがあります。たとえば、コンテキストでのトークンの使用のより多くの例のより深い分析です。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. А. Усик. Ці // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН

України : Абрис, 2002. — С. 705. — 742 с. — 1000 екз. — ББК 87я2. — ISBN 966-531-128-X.

2. Воркачев С. Г. Культурный концепт и значение // Труды Кубанского государственного технологического университета. Сер. Гуманитарные науки. Т. 17, вып. 2. - Краснодар, 2003 - С. 268–276.
3. Карасик В. В. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. М.: ГНОЗИС, 2004. 389 с.
4. Краткий словарь когнитивных терминов / (Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г.); под общей ред. Е.С. Кубряковой. –М.: МГУ, 1996. – 245 с.
5. Мартинюк А.П. Перспективи дискурсивного напряму дослідження концептів / А.П. Мартинюк // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2009 (б). – № 837. – С. 14–18.
6. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику / В. А. Маслова. – М.: Флинта: Наука, 2011. – 296 с.
7. Пименова М.В. Концептуальные исследования. Введение : [учеб. пособие] / М.В. Пименова, О.Н. Кондратьева. – М. : ФЛИНТА: Наука, 2011. – 176 с.
8. Пирогов В. Л. Словник японських прислів'їв і приказок з відповідниками шістьма мовами / В. Л. Пирогов ; Ін-т сходознавства ім. А. Кримського. – Київ, 2009. – 270 с.
9. Полюжин М.М. Типологія й аналіз концептів / М.М. Полюжин // Іноземна філологія. – 2009. – Вип. 121. – С. 80–89.
10. Попова З.Д., Стернин И.А. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – Воронеж, 1999. – 154 с.
11. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.

12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. - Полтава: Довкілля-К, 2008.-7 1 2 с. 37.
13. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля – К., 2006. – 716 с.
14. Спєваковський А. Б.. Самураї - військовий стан Японії. М., Головна редакція східної літератури вид-ва «Наука», 1981.
15. Степанов Ю. С. Основи общего языкознания / Ю. С. Степанов. - М. : Просвещение, 1975. - 271 с.
16. Сухорольська С. М. Методи лінгвістичних досліджень : навч. посіб. / С. М. Сухорольська, О. І. Федоренко. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Львів : Інтелект-Захід, 2009. – 348 с.
17. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (голова редкол.); НАН України Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
18. Японо-японський онлайн словник Kotobank [Електронний ресурс] // Asahi Shinbun Company, 2020. URL: <https://kotobank.jp/>
19. Японо-японський онлайн словник Weblio Jisho [Електронний ресурс] // Weblio Jisho Online, 2016. URL: <https://www.weblio.jp>
20. Японський словник історичних приказок [Електронний ресурс] // Koji kotowaza jiten. URL: <http://kotowaza-allguide.com>
21. Японсько-український словник / уклад.: І. Бондаренко, Ю. Бондар, А. Букрієнко [та ін.]. – Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2012. – 454 с.
22. 魂(マブイ)の観念 : 琉球弧の民間信仰. 著者 : , 高橋 孝代. 出版地 (国名コード) : , JP. 別タイトル : , "Mabui" Concept of Souls in Ryukyuan Folk Belief.
23. 「語源辞書名詞編」 著者 : 草川昇, 出版社 : 東京堂出版 (2003/9/1), 売日 : 2003/9/1, 言語 : 日本語, 単行本 : 294 ページ

- 24.「死」にまつわる日本語辞典. 著者：, 奥山益朗編. 著者標目：, 奥山, 益朗, 1918-2006.
出版地（国名コード）：, JP. 出版地：, 東京.
- 25.新明解国語辞典、三省堂書店、1997 年、1557 ページ.
26. 仏教大辞典 責任表示:織田得能／著, 出版者: 大倉書店, 出版年:1929.
- 27.明鏡国語辞典、大修館書店、2002 年、1813 ページ.